

Halina Nakonieczna-Kisiel*

Uniwersytet Szczeciński

RECENZJA

Alina Szypulewska-Porczyńska, *Budowa rynku wewnętrznego usług w Unii Europejskiej*, Oficyna Wydawnicza SGH w Warszawie, Warszawa 2014 (s. 221)

Recenzowana monografia jest rezultatem długoletnich badań w tym zakresie, zarówno teoretycznych jak i praktycznych, odpowiednio pogłębionych oraz usystematyzowanych. Koncentracja na tych zagadnieniach jest ważna i aktualna z następujących względów. Po pierwsze, z uwagi na dużą rolę sektora usług w gospodarce światowej i unijnej, mierzoną jego udziałem w tworzeniu PKB, zatrudnieniu i wymianie z zagranicą. Po drugie, brakuje jednolitego stanowiska „starych i nowych” państw członkowskich na temat korzyści, jakich należy się spodziewać z liberalizacji usług dla przyspieszenia wzrostu gospodarczego i poprawy konkurencyjności firm usługowych na rynku międzynarodowym. Po trzecie, z powodu dużego zainteresowania Polaków świadczeniem usług na rynku unijnym.

Celem badań była identyfikacja głównych uwarunkowań budowy wewnętrznego rynku usług, a następnie ich weryfikacja na tle unijnej polityki i rozwoju realnych powiązań w zakresie integracji rynków usług państw członkowskich Unii Europejskiej. Wyrażam przekonanie, że takie podejście autorki jest ujęciem oryginalnym, ponieważ w dotychczasowej literaturze przedmiotu weryfikacja

* E-mail: hakisiel@wp.pl.

uwarunkowań handlu usługami na rynku wewnętrznym UE występuje w nielicznych publikacjach, głównie zagranicznych. W opracowaniach tych nie uwzględniano jednak całego sektora usług, lecz tylko ich wybrane rodzaje, a nie sektory, jak błędnie określa je autorka. Ponadto nie uwzględniały one ekonomicznych uwarunkowań budowy wewnętrznego rynku usług w UE, a jedynie prawne podstawy ich wymiany między krajami członkowskimi.

Tak przedstawiony cel pracy posłużył autorce za podstawę sformułowania hipotezy głównej (nie tezy, jak pisze na s. 10, gdyż hipoteza staje się tezą dopiero po weryfikacji twierdzenia) oraz trzech hipotez szczegółowych. Zasadniczym problemem badawczym było stwierdzenie, że efektywnym narzędziem pogłębiania integracji na rynkach usług państwa UE jest zasada wzajemnego uznawania, natomiast problemami szczegółowymi trzy twierdzenia (s. 10):

1. Skuteczność liberalizacji i harmonizacji jako narzędzi budowy wewnętrznego rynku usług ogranicza specyfika rynków usługowych.
2. W dotychczasowym procesie scalania rynków usług państw UE zasada wzajemnego uznawania znalazła ograniczone zastosowania.
3. Dotychczasowy postęp integracji w sferze realnej był relatywnie mały.

Problem główny i problemy szczegółowe – na pierwszy rzut oka – zostały poprawnie sformułowane, ale powstaje pytanie, jak autorka rozumie efektywność działania zasady wzajemnego uznawania jako narzędzia pogłębienia integracji rynków usług, oraz jaki jest związek problemu badawczego numer 2 z hipotezą główną.

Realizacji celu i weryfikacji wymienionych problemów badawczych podporządkowano strukturę pracy. Składa się ona z trzech rozdziałów (poprawniej byłoby nazwać je częściami), wstępu, uwag końcowych i bibliografii. W pracy nie ma spisu tabel, rysunków i wykresów, których jest bardzo dużo. Tych pierwszych autorka sporządziła 45, natomiast drugich i trzecich odpowiednio 4 i 45. Całość jest starannie opracowana i w większości sporządzona na podstawie własnych obliczeń.

Przedmiotem rozważań w pierwszej części są uwarunkowania integracji usług na rynkach państw członkowskich UE. Autorka rozpoczyna rozważania od trudności ze definiowaniem i klasyfikacją usług w gospodarce krajowej i wymianie międzynarodowej. Ponadto wymienia konsekwencje wynikające ze specyficznych cech usług dla obrotu handlowego. Następnie przedstawia problemy integracji usług wynikające z realizacji pozostałych swobód rynku wewnętrznego, a także związanych ze społecznymi aspektami jego budowy, w tym zwłaszcza ochrony oraz

zabezpieczenia socjalnych i środowiskowych praw obywatelskich oraz z wpływu wspólnej polityki handlowej na kształtowanie wewnętrznego rynku usług (czyli braku ostatecznego podziału kompetencji między UE a krajami członkowskimi). W tej części pracy autorka zaprezentowała też podstawowe narzędzia integracji rynków usług, do których zaliczyła liberalizację, harmonizację i zasadą wzajemnego uznawania. Ponadto przedstawiła mechanizm ich działania z uwzględnieniem skutków dla usługodawców w postaci kreacji i przesunięcia handlu usługami oraz wyrównywania się cen. Identyfikacja kluczowych uwarunkowań integracji usług pozwoliła autorce na sformułowania własnej koncepcji wewnętrznego rynku usług w UE oraz wyjaśnienie najważniejszych jego atrybutów, takich jak: wzajemne zaufanie, brak przeszkód i tworzenie warunków bezpieczeństwa.

W tej części pracy A. Szypulewska-Porczyńska wykazała się bardzo dobrą znajomością literatury przedmiotu, ale na ogół ograniczoną umiejętnością jej krytycznej analizy w celu sprecyzowania własnego stanowiska. Mam zastrzeżenia co do uwarunkowań budowy wewnętrznego rynku usług. Autorka zamiennie nazwała je czynnikami (determinantami). Moim zdaniem, uwarunkowania integracji usług są szerszym określeniem niż determinanty, gdyż wynikają z ograniczeń odnoszących się do immanentnych cech usług. Cechy te są następnie korygowane przez takie czynniki, jak m.in. postęp technologiczny czy polityka integracyjna w odniesieniu do tego sektora gospodarki wraz z rozwiązaniami legislacyjnymi. Mało precyzyjna jest również przyjęta przez autorkę klasyfikacja usług, która nie jest konsekwentnie wykorzystywana w dalszych rozważaniach, zwłaszcza w empirycznej części pracy. Brakuje także analizy porównawczej z innymi klasyfikacjami usług, w tym zwłaszcza stosowanymi przez WTO i Eurostat. W tej części pracy, która z natury powinna mieć charakter teoretyczny, następuje niestety pomieszanie teorii z praktyką, przy czym rozważań teoretycznych jest mniej niż rozważań praktycznych stosowanych w procesie integracji rynków unijnych.

Drugą część pracy poświęcono zarówno aktualnym, jak i perspektywicznym działaniom UE na rzecz budowy rynku wewnętrznego usług. Autorka najpierw przedstawiła podstawy prawne handlu usługami zawarte w prawie pierwotnym (postanowieniach traktatowych) oraz w orzecznictwie i prawie pochodnym (dyrektywie usługowej). Następnie dokonała klasyfikacji metod regulacji handlu usługami, szczegółowej analizie poddając dyscypliny (reżimy) regulacyjne przyjęte w odniesieniu do usług świadczonych w interesie ogólnym, finansowych i objętych

dyrektywą usługową. Ich funkcjonowanie oceniła z punktu widzenia zastosowanych narzędzi integracji rynku usług, czyli liberalizacji (znoszenia barier w handlu usługami), harmonizacji (przyjmowania ujednoliconych rozwiązań ustawodawczych) i zasady wzajemnego uznawania (czyli akceptacji rozwiązań regulacyjnych państw członkowskich).

Oprócz reżimów regulacyjnych, których zestawienie jest dużym osiągnięciem Aliny Szypulewskiej-Porczyńskiej. Autorka przedstawiła działania UE w stosunku do świadczonych usług związanych z przemieszczaniem czynników produkcji. Jest to też duże dokonanie, gdyż bez uregulowań handlu elektronicznego, uznawania klasyfikacji zawodowych oraz delegowania pracowników niemożliwa jest budowa zintegrowanego rynku usług.

Przyszłe działania UE na rzecz budowy wewnętrznego rynku usług autorka widzi w następujących inicjatywach: Strategii Europa 2020, Raporcie Montiego, Akcie o Jednolitym Rynku, Partnerstwie na rzecz nowego wzrostu w dziedzinie usług, Lepszym zarządzaniu Jednolitym Rynkiem oraz Semestrze europejskim. Dzięki temu ukazała jak wiele problemów rodzi wprowadzenie zasady wzajemnego uznawania i jak odległe jest jeszcze utworzenie wewnętrznego rynku usług w Unii Europejskiej. Szkoda jednak, że problemy te nie zostały uporządkowane w formie odrębnego zastosowania tabelarycznego dla poszczególnych inicjatyw, lecz jedynie dla Partnerstwa, co byłyby bardziej czytelne.

Ta część pracy charakteryzuje się bardzo dobrym udokumentowaniem bibliograficznym. Tok wywodów jest jednak zawiły. W moim odczuciu wynika to zarówno z szerokiego zakresu podmiotowego i przedmiotowego regulacji wdrażanych w handlu usługami, jak i nieprecyzyjnego określenia używanych pojęć. Dotyczy to zwłaszcza metod regulacji usług i przyporządkowanych im rodzajów usług (a nie kategorii, jak błędnie definiuje autorka), które różnią się od stosowanych w pierwszej części pracy. Mam też wątpliwości co do zakresu instrumentów użytych w celu zniesienia przeszkód w swobodnym przepływie usług w wybranych sektorach (tab. 16) i w dyrektywie usługowej (tab. 24). Autorka stwierdziła ponadto, że opracowany zakres instrumentów jest wynikiem badań własnych, ale nie podała o jakie badania chodzi, a przecież jest to istotny problem z punktu widzenia przyjętych w pracy hipotez badawczych.

Ostatnia, trzecia część, pracy jest rezultatem dotychczas przeprowadzonych badań. Ukazane działania UE w zakresie polityki integracyjnej realizowanej

w odniesieniu do rynków usługowych pozwoliły A. Szypulewskiej-Porczyńskiej określić rzeczywiste postępy w rozwoju wewnętrznego rynku usług. W tym celu dla okresu 2004–2011 przeprowadziła badania znaczenia w handlu ogółem wymiany wewnątrzunijnej zarówno w odniesieniu do tradycyjnej wymiany usług (przepływów transgranicznych), jak i wymiany związanej z obecnością handlową (zagraniczną działalnością przedsiębiorstw) oraz z przemieszczaniem się osób. Pozwoliło to zidentyfikować skalę przesunięcia handlu usługami oraz określić głównych beneficjentów realizacji zasady wzajemnego uznawania. Dopełnieniem tych badań była analiza postępów integracyjnych w wyrównywaniu się poziomu cen towarów i wybranych usług na rynkach państw członkowskich.

Ta część pracy jest najbardziej twórcza. Obliczenia handlowych i cenowych efektów integracji w ramach wewnętrznego rynku usług wnoszą istotny wkład w teorię międzynarodowej integracji ekonomicznej. Dotychczas efekty te były bowiem najczęściej analizowane w odniesieniu do wymiany towarów. Za zbędną uważam natomiast analizę przeprowadzoną w punkcie 3.2, dotyczącą struktury rodzajowej działalności usługowej w gospodarkach państw członkowskich UE, ponieważ nie wiąże się ona z celem pracy i hipotezami badawczymi.

Uwagi końcowe zawierają wyniki badań. Jednak autorka niezbyt konsekwentnie przypisała je poszczególnym hipotezom badawczym, co utrudnia identyfikację stopnia ich weryfikacji.

Recenzowana praca została napisana bardzo hermetycznym językiem, dlatego miejscami jest mało komunikatywna. Wynika to – jak się wydaje – z szerokiego wykorzystywania regulacji prawnych zawartych w dyrektywach unijnych, budowania zbyt długich zdań oraz tłumaczenia przez autorkę specjalistycznej literatury z języka angielskiego.

Bibliografia liczy 223 pozycje, w tym w języku angielskim ponad 55%. Świadczy to o dużej erudycji A. Szypulewskiej-Porczyńskiej i dużym nakładzie pracy na ich tłumaczenie.

Mimo sformułowanych uwag krytycznych, recenzowaną pracę warto zarekomendować, gdyż jest cennym źródłem wiedzy nie tylko dla specjalistów zajmujących się międzynarodowymi stosunkami gospodarczymi i integracją ekonomiczną, ale również dla praktyków realizujących różnego rodzaju usługi na rynku unijnym.